

HENRARD, Nadine (1998): *Le Théâtre religieux médiéval en langue d'oc*. Gèneve: Droz, 639 p. (Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et des Lettres de l'Université de Liège, 273)

Sobre la matèria d'aquest llibre existeix relativament poca bibliografia, i l'intent de l'autora de posar-la al dia i aprofundir-la li permet estudiar sobre una base més àmplia i rigorosa la història i les característiques essencials del teatre en llengua d'oc durant l'edat mitjana, des de finals dels s. XI fins a la primera meitat del XVI, època en la qual pervivia encara la dramaturgia medieval. Les limitacions literàries de la majoria de textos, la poca cura en l'execució, la descurança de la versificació, la monotonia dels textos, la mateixa conservació manuscrita en còdexs de qualitat força mediocre i l'absència d'autors de vàlua han motivat les limitacions bibliogràfiques.

Hi són estudiats quinze textos i fragments, procedents de la totalitat conservada de l'antiga dramaturgia d'Occitània, tots ells de tema exclusivament religiós, pertanyents als gèneres del drama litúrgic —o eclesiàstic— i el semilitúrgic, els miracles i els misteris, que s'agrupen en els anomenats cicles de Nadal, de Passió i Resurrecció, i hagiogràfic.

Després d'una introducció general precisa, l'autora distribueix el seu estudi en dues parts, referents, respectivament, a les fonts i la naturalesa del teatre en oc, i als aspectes estilístics i dramàtics.

A la primera de les parts esmentades, hom situa les obres en el camp literari, és a dir, com a productes de literatura. Hi són estudiats el manuscrit o els manuscrits, les fonts, el mode de transposició per esbrinar-ne l'especificitat i, sovint, la situació del text en el context francès coetani. A la segona part, hom fa l'estudi intern dels textos segons les característiques pròpies del gènere dramàtic, l'estructura del discurs, la naturalesa i la funció de les didascàlies com a complement essencial dels diàlegs, l'entrellat dramàtic dels textos, les fonts i la versificació, mitjançant els quals se subratllen les característiques d'aquesta producció escènica poc o mal coneguda i se'n destaca el seu valor.

Henrard posa en relleu dos principis. El primer, que els textos teatrals contenen enunciats intrínsecament inacabats, ja que l'obra fou escrita per ésser representada i no es pot reduir a l'aspecte merament textual, per tal com, en realitat, el text constitueix l'eix al voltant del qual tots els altres elements s'organitzen. L'altre principi es refereix al fet que no es pot isolar la producció dramàtica d'Occitània de la resta de la seva literatura.

*Sponsus*, sobre el tema de les verges prudentes i les verges folles, és la primera peça estudiada al llibre, una peça de finals del s. xi i que constitueix el drama litúrgic més antic en llengua d'oc, escrit en llatí però amb farcitures en llengua vulgar, bé que s'ha discutit si es pot adscriure o no a una funció litúrgica determinada del ritual romà. Posseeix qualitats artístiques notables. S'hi descriu el manuscrit, se'n fa una anàlisi lingüística detallada, es parla de la font, tot esmentant els personatges dels *unguentarios*, que s'expressen en llengua vulgar, i l'estat actual del problema de la inserció litúrgica del drama.

Seguidament són estudiats els anomenats *Fragments de Périgueux*, del s. XIII, i l'*Esposnali de Nostra Dona Sancta Maïa*, de la mateixa època i, en definitiva, l'únic text complet que es conserva a Occitània del teatre medieval en occità. Al tema indicat al títol se sumen els de la Nativitat i l'adoració pastoral, pel que sembla per primera vegada en el teatre en llengua vulgar.

El misteri de la Passió conservat en l'anomenat manuscrit Didot, de 1345, és un dels textos més importants del teatre occità antic. L'autora hi fa un estudi sobre el còdex, els fragments catalans d'Illa i de Palma de Mallorca, discuteix la vella qüestió de la procedència del drama, si gascona o si catalana, i analitza les fonts (*Planctus Mariae*, davallament de Jesús als inferns, les tres Maries i el mercader d'ungüents, la llegenda de Judes i els deixebles d'Emmaús).

Al s. XIV pertany el *Jeu de sainte Agnès*, considerat per alguns estudiosos moderns com l'obra més remarcable de la dramàtica occitana anterior a 1500, si ens atenim al fet d'ésser el primer drama hagiogràfic occità conservat i l'únic en el seu tema en les literatures medievals de França i d'un interès formal important a causa de la seva estructura polimètrica, les didascalies en llatí i la inclusió de fragments lírics. Com és habitual en el llibre de madame Henrard, en aquest apartat s'atén als aspectes següents: el manuscrit, la procedència del text, la font i el treball d'adaptació realitzat per l'autor del drama.

Tot seguit, l'autora analitza el cicle de la Passió dels s. XV i XVI. En l'anàlisi sobresurten, per la seva importància i especialment pel que fa a la trajectòria de les passions dramàtiques, els anomenats *Mystères rouergats*, de prop de nou mil versos en llengua de la Roerga. Els integren els temes o títols següents: la creació d'Adam i Eva, Abraham, la Sinagoga, la Samaritana, l'*Addulteryrix*, els miracles, els venedors del temple, *Lo jutgament de Jhesu de Nazaret*, la *Resucitatio de Lazer* (dues redaccions fragmentàries), el *Covit de Simon Lebros* (també fragmentari) i especialment la Passió, amb la *Jusatària*, la *Resureccio dels mortz*, la *Resureccio* (ben remarcable pel seu contingut i extensió), *Joseph d'Arimathe*, l'*Assentio de Nostre Senhor Jhesu Crist* i *Lo Jutgamen general*.

Ja dins el s. XVI trobem l'anomenat *Mysteri des Rampans*, que abraça des de l'entrada de Jesús a Jerusalem fins a la traïció de Judes i que és una refundació d'una part de la Passió de l'angeví Jean Michel i es relaciona amb la d'Auvergne.

L'autora s'ocupa seguidament de la matèria hagiogràfica a Occitània dels s. XV i XVI. En primer lloc ens parla dels coneguts *Mystères alpins*, que comprenen la *Historia sancti Anthonii* del s. XV i en occità alterat per formes franceses; la *Moralitas sancti Heustacii*, possiblement de 1500 i inspirada en la *Legenda aurea*; la *Istoria Petri et Pauli*, d'un manuscrit d'entre finals del s. XV i començ del XVI, basat en apòcrifs dels dos sants i amb el tema relacionat amb la mateixa *Legenda*; la *Istoria de sanct Poncz*, de finals del s. XV i poc atesa abans que l'hagi estudiada l'autora d'aquest llibre; la *Istoria sancti Andree*, del s. XVI i depenent d'un apòcrif del sant; el *Ludus sancti Jacobi*, possiblement dels volts de 1500, inspirat en una famosa llegenda antiga i caracteritzat per la presència del personatge del foll en el drama; la *Historia translationis sancti [Martini]*, de darreries del s. XV, precedent, en part, de fonts franceses i que narra els miracles del sant, el seu triomf sobre els dimonis i la tradició de la seva capa; i el *Mystère de saint Barthélemy*, de darreries del s. XV, que escenifica els temes de la dona injustament acusada i la passió i el martiri del sant. En aquesta darrera peça, hom analitza la presència d'unes diableries i unes escenes de botxins.

L'autora entra seguidament a l'estudi dels aspectes estilístics i dramàtics de tots i cadascun dels components d'aquest material escènic, en la segona part del llibre, la més personal, al meu entendre, nova i convincent, amb aportacions de primera mà i dins uns paràmetres ambiciosos que

enriqueixen l'obra. Hi estudia, amb notables observacions i sota una concepció actual i imprescindible en els estudis de la vella dramaturgia, les didascàlies i la llengua o llengües en què foren redactades i en fa l'anàlisi estructural complet i llur funció, i, tot seguit, la versificació.

En consonància amb aquest esquema analitza els textos estudiats abans, on foren tractats des d'un punt de vista positivista i tradicional en aquesta mena d'estudis. És a dir que ens parla en profunditat des dels orígens fins al segle XIV, de l'*Sponsus*, dels *Fragments de Périgueux*, de l'*Esponsalizi*, de la Passió Didot i del *Jeu de sainte Agnès*; d'èpoques i tractaments d'una manera o altra més recents, continua amb l'anàlisi estilístic i dramàtic dels drames dels sants Antoni, Eustaqui, Pau, Pere, Ponç, Andreu, Jaume, Martí i Bartomeu, tot fent un incís per indicar la influència francesa dels textos en dos misteris alpins; dedica unes pàgines a l'anisotilabisme dels textos del cicle de la Passió, des dels misteris roerguesos fins als dels *Rampans*.

Unes conclusions generals, la bibliografia, ben extensa i exhaustiva —les fonts llatines, d'oc i d'oïl, obres generals i estudis crítics— i uns índexs ben útils —d'autors, d'obres, de personatges literaris— clouen aquesta notable aportació.

Les pàgines dedicades a l'estudi positivista i al de l'estilística i la dramaturgia de la Passió Didot han produït al recensionista un seguit de dubtes i de preguntes. L'autora parla del caràcter particular i excepcional dins el teatre occità i d'aquest misteri, però sense explicitar-ho, quan la seva particularitat descansa, precisament, en la seva naturalesa compositiva de subgèneres i textos dramàtics i no dramàtics diversos que no fou pas coneguda a Occitània. Aquesta naturalesa composta abraça abundosos textos precisament coneguts i molt tractats pel teatre català antic dels drames litúrgics en llatí (*De tribus Mariis*, *De Peregrino*) i en vulgar (el fragment de Vic del s. XIV, sobre el centurió que vetlla el sepulcre —vegeu GUDIOL, J. (1916): "Els entremesos i oratoris pasquals". *Vida Cristiana*, I, p. 238-240; DONOVAN, Richard B. (1958): *The Liturgical Drama in Medieval Spain*. Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies, p. 87-91; CORNAGLIOTTI, Anna (1980): "Sobre un fragment teatral català de l'edat mitjana". *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. I. *Homenatge a Josep M. de Casacuberta*. Barcelona: PAM i altres institucions, p. 163-174—), tots ells dotats d'una llarga i extraordinària tradició. A la Passió Didot hi ha temes i molts versos sencers de tal procedència. La llegenda de Judes creiem que hi fou incorporada mitjançant la transcripció de la versió catalana; a més, cal tenir en compte que el tema de la llegenda de Judes a Catalunya fou tractat ininterrompudament pel drama de la Passió encara fins el s. XVIII. Contra l'opinió de William P. Shepard (1928), als textos comuns al manuscrit Didot i als fragments catalans conservats, aquests darrers milloren considerablement les rimes pel que fa al sentit. La més antiga versió coneguda del *Planctus sanctae Mariae*, "Augats, seyós qui credets Dèu lo Payre", incorporada a l'esmentada Passió, és catalana (vegeu sobre aquest plany marià ARAMON I SERRA, Ramon (1959): "Augats, seyós qui credets Dèu lo Payre (assaig d'edició crítica)". *Hispanic Studies in Honour of I. González Llubera*. Oxford, estudi del qual he vist la separata; i SOBERANAS I LLEÓ, Amadeu-J. (1962): "Una versió desconeguda d'"Augats, seyós qui credets Dèu lo Payre"". *ER*, X (Estudis de literatura catalana oferts a Jordi Rubió i Balaguer, I). Barcelona: IEC, p. 147-154), bé que redactada en el pseudooccità propi de tota la poesia catalana medieval fins a Ausiàs March; i en conservem, ultra la de la Passió Didot, quatre versions, escrites des de mitjans s. XIII, la d'Àger, fins a primeries del s. XV, la de Tarragona. D'altra banda, la data del manuscrit Didot, 1345 —però ja conegut l'any anterior— sens dubte és posterior a la dels fragments catalans, potser de devers 1300 o poc abans. No sembla que hi hagi d'haver dubte ni són oportuns els interrogants sobre la procedència catalana de la Passió Didot, molt maldestrament copiada per escriptors gascons o bé parlants en altres dialectes occitans. En tot cas, em permeto enviar el lector al llibre més recent d'Ailen Ann Macdonald, *Passion catalane-occitane*, Genève: Librairie Droz, 1999, amb un bon estudi preliminar, tot i que no podem admetre que entre els al·ludits escriptors n'hi hagués cap de català.